

«JE SUIS UN COWBOY DU FAR WEST»: DJANET LACHMET-EN *LE COW-BOY* (1983) ELEBERRI AUTOBIOGRAFIKOKO *MÉTISSAGE* TESTUALA

Caroline Kelley

D.Phil. (Oxford)

Umeå Universitet, Suitza

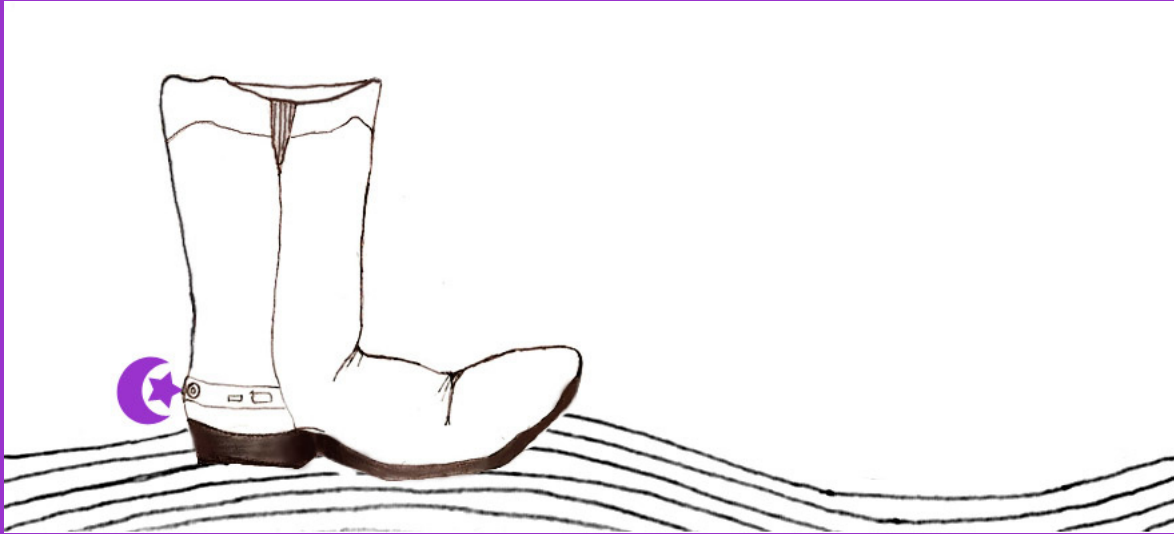
Aipatzeko gomendioa || KELLY, Caroline (2010): “«Je suis un cowboy du Far West»: Djanet Lachmet-en *Le Cow-boy* (1983) eleberri autobiografikoko *métissage* testuala ikertzen” [artikulua linean], *452°F. Literaturaren teoria eta literatura konparatura aldizkaria*, 3, 85-102, [Kontsulta data: dd/mm/aa], < <http://www.452f.com/index.php/eu/caroline-kelley.html> >.

Ilustrazioa || Caterina Cerdà

Itzulpena || Mikel Babiano

Artikulua || Jasota: 2010/03/31 | Komite zientifikoak onartuta: 2010/05/07 | Argitaratuta: 2010/07

Lizentzia || 3.0 de Creative Commons lizentzia Aitortu -ez merkataritzarako- lan eratorririk gabe.

Laburpena || Artikulu honek Françoise Lionnet-en (1989) *métissage* –testuartekotasun modu bat– kontzeptua aztertzea du helburu, eta horretarako Djanet Lachmet-ek Aljeriako Iraultzari (1954-1962) buruz idatzi zuen *Le Cow-boy* (1983) eleberri autobiografikotik abiatuko naiz. Lionneten (1989) ustez, *métissagea* tradizio-multzo testual baten antzekoa da, ahozko usadio kreolak berriro txertatzeko eta mendebaldeko kontzeptuei buruz beste behin hausnartzeko. Terminoak tentu handiz lotzen ditu arraza, politika, irakurketa eta idazketarekin zerikusia duten kontuak. «Biografia» gisa deskribatuta, Lachmeten *Le Cow-boy* eleberriak Lallia-ren istorioa kontatzen digu, berrogeita hamarreko eta hirurogeiko hamarkadetan Aljeriako askatasun-borroken testuinguruan hazi zen neska gazte batena. *Métissage*-aren kritika eta hark eleberrian duen zilegizko presentzia aztertzeaz batera, nire buruari galdetzen diot biografiak idaztea ez ote den – kasu honetan – aukerazko espazio anbiguoak ahalbidetzen dituen amarru modukoa, non historia bortitzeko ikergai baten eta elkarrizketa-agente baten arteko elkarreragina gertatzen den; non ezaugarri pertsonal eta politikoen arteko interakzio modu berriak zentzu handiz azter daitezkeen.

Gako-hitzak || Literatura konparatua | Biografia | Aljeriako literatura frantsesez | Testuartekotasuna | Aljeriako Iraultza | Kultura popularra.

Abstract || This paper explores the idea of *métissage* – a kind of intertextuality – as it has been theorized by Françoise Lionnet (1989) through a close reading of *Le Cow-boy* (1983), an autobiographical novel by Djanet Lachmet about the Algerian Revolution (1954–1962). Lionnet (1989) describes *métissage* as a textual weaving of traditions in order to reintroduce oral Creole customs and to re-evaluate received Western concepts. The term carefully links issues of race, politics, reading and writing. Described as a «life-story», Lachmet’s *Le Cow-boy* is the story of Lallia, a young girl growing up during the Algerian liberation struggle of the 1950s and sixties. Providing both a critique of *métissage* and study of its possible manifestation in the novel, I ask whether life-writing is – in this case – a kind of stratagem that opens up ambiguous spaces of possibility where a subject of violent history and an agent of discourse might engage with one another; where new modes of interaction between the personal and the political might be meaningfully explored.

Key-words || Comparative Literature | Life-writing | Algerian Literature in French | Intertextuality | Algerian Revolution | Popular Culture.

0. Sarrera

Txosten honetan *métissage* – testuartekotasun modu bat – aztertu nahi dut, eta horretarako Djanet Lachmet-ek Aljeriako Iraultzari (1954-1962) buruz idatzi zuen *Le Cow-boy* (1983) eleberri autobiografikotik abiatuko naiz. Lionneten (1989) ustez, *métissagea* tradizio-sare testual baten antzekoa da, ahozko usadio kreolak berriro txertatzeko eta mendebaldeko kontzeptuei buruz beste behin hausnartzeko. Terminoak kreolizatze prozesua barne hartzen du (frantseseko «métis»-etik, arraza ezberdineko, odola duten pertsoneri erreferentzia egiteko). Etimologikoki, «tissage» hitzarekin – frantseseko «sare» – lotuta dago, eta narratiba egituratzeko metafora iradokitzen digu. Kontzeptu bat izateaz gain, *métissagea* praktikan jartzea eta alde zuzenetik pentsatutako anbiguotasun-gunea ere bada: «*Métissage* is [...] the site of undecidability and indeterminacy, where solidarity becomes the fundamental principle of political action against hegemonic languages» (Lionnet, 1989: 6). Terminoak, hortaz, tentu handiz bateratzen ditu arraza, politika, irakurketa eta idazmen kontuak. Pierre Belfond-ek Frantziar argitaratu zuen, 1983an, Djanet Lachmet-en eleberri bakarra, eta Mohammed Tabti eta Christiane Achour literatur kritikariek liburu autobiografiko edo biografikoa dela esan zuten (ikus Tabti, 2001, Achour eta Ali-Benali, 1991). Ezer gutxi dakigu idazleari buruz: liburuaren atzealdean Aljerian jaio zela eta Parisen bizi dela besterik ez da ageri. Michael Laronde-ren hitzetan, Parisen sortu zen (698) «Mouvance beure» mugimenduko kidea da. Apur bat ikertu ostean, *L'Autre France* (1975, Ali Ghalem zuzendari aljeriarrak zuzendua) bezalako film independenteetan aktore gisa lan egin duela deskubritu nuen. Judith Still-ek eleberria ingelesera itzuli eta *Lallia* izenburuarekin argitaratu zuen 1987. urtean. Itzulpenak irakurleen artean liburuaren ospea areagotzea ahalbidetu zuen arren, Still bere itzulpena dela-eta kritikatu izan dute, batik bat narrazioaren orainaldia lehenaldiko perpaus nahasgarriekin ordezkatzeko izan zuen joerari dagokionez. Hori dela eta, ondorengo orrietan ageri diren itzulpenak nik neuk egin ditut. *Le Cow-boy* narrazioa lehen eta hirugarren pertsonan kontatuta dago eta arrazismoari, klase-tentsioei eta gerraren krudelkeriari aurre egin behar dien neska aljeriar baten atsekabe eta zailtasunak deskribatzen ditu. Eleberriaren izenburuak lotura zuzena du argumentuarekin – Romeo eta Julieta istorioen gisakoa –, Aljeriako neska musulman bat «Cowboy» goitizena duen gizon frantziar batekin maitemintzen baita. Bien arteko maitasuna ez da bata eta besteak beren buruaz beste egiteaz batera amaitzen, baina haien inguruko gerraren erokeriak, haien familien fideltasun-harremanak eta mugimendu nazional armatuko zenbait taldek hondamendira kondenatzen dute. Jatorrizko eleberria frantsesez dago eta haurtzaroko oroitzapenak maitasunezko eskutitzekin, haluzinazio basatiekin eta istorio zaharrek lotzen ditu. Protagonistaren ahots gaztea elkarri erantsitako orainaldiko perpaus

aberatsez baliatzen da haurtzaro gorabeheratsua deskribatzeko, eta narrazioan atzeranzko eszenak eta bat-bateko eszena-aldaketak tartekatzen ditu. Istorioaren hasiera-hasieratik argi dago Lalliak nahiko harreman txarra duela guraso eta ahizparekin, eta bereziki bere ama hotzarekin. Familia-giro ilun horrek eleberriaren testuingurua islatzen du eta adiskidetasuna eta maitasuna familiatik kanpo bilatzera bultzatzen du Lallia. Haren eta René-ren arteko harremana eleberriko leitmotifa denez gero, nire azterketa Cobowyaren eta bien arteko adiskidetasunean – Aljeriako Independentzia Gerraren testuinguruan hondamendira kondenaturikoa – oinarritzea erabaki dut.

1. Iraultza: eleberriko biolentzia-testuingurua

Aljeriako Askatasun Fronte Nazionalak (FLN) 1954ko azaroaren 1ean deklaratu zion gerra Frantziari, baina independentziaren aldeko borrokak bi urte beranduago iritsi ziren klimaxera. Zortzi urtez, Aljeriako Iraultzak gerrilla-gerra itxura izan zuen landetako eremu malkartsuan. Eraginkortasun mailarik handiena izan zuen garaian, 1956 eta 1957an, Askatasunerako Armada Nazionalak (ALN) gailurra jo zuen, 600.000 kide ingururekin. Marokoko eta Tunisiako mugetan arma eta hornigaiekin kontrabandoan aritzeari esker, Armadak frantziarren aurkako eraso arrakastatsuak zuzendu ahal izan zituen, frantziarrek 1957 eta 1958an Morice Lerroan oztopoak eraiki eta mugen gaineko geroz eta kontrol handiagoa izan zuten arte. Landetako kanpaina atzean uzteko, 1957an¹, FLN-ren Algjerseko Batailak hiriburuari erreparatu zion. Frantziarrak FLN-ren aurkako hiriko kanpaina irabazle suertatu ziren arren, Algjerseko Batailak haien artean krisi moral handia eragin zuen eta susmagarriekin tortura aplikatu ohi zela frogatu zuen. Henri Alleg-ek, esate baterako, *La Question* (1958) izendaturiko artikulua argitaratu zuen métropolean, frantziarren eskuetan pairatu zuen tortura-esperientzia azalduz, baina gobernuak berehala zentsuratu zituen horrelakoak.

1958an, de Gaulle jeneralak boterea eskuratu zuen berriro eta hori Aljeriako Iraultzaren amaieraren hasiera izan zen. Gerra lau urte gehiagoz luzatuko zen arren, Frantziako buru berria FLN-rekin negoziaketak sustatzeko urratsak ematen hasi zen. Bitarte horretan, FLNak Aljeriako Errepublikako Behin-Behineko Gobernu (GPRA) sortu zuen, Ferhat Abbas buruzagi, eta, hurrengo urtean, Boumediene koronelaren ALN orokorra. Bi entitate horiek tandem moduan lan egin behar zuten, bata bestearen osagarri izateko, hain zuzen ere; harreman hori, alabaina, zeharo aldatu zen 1962an herrialdeak independentzia eskuratu zuenean. Frantziarekiko negoziaketan ondorioz, FLN-ak Aljeriako «bidezko buruzagi» gisa zuen hegemonia sendotu zuen eta haren historia heroikoa eraikitzen

OHARRAK

1 | «Algjerseko Bataila» izendapenak 1957ko urtarrilaren eta irailaren arteko hilabetei erreferentzia egiten die, gutxi gorabehera. Adituak ez dira denboratarteari dagokionez ados jartzen, hiriko bortizkeria aipaturiko tarte horren aurretik eta ondoren gertatu baitzen. Hortaz, izendapena nahiko arbitrarioa da. Algjerseko Batailaren aurreko eraso terrorista handien adibide gisa ditugu 1956ko ekainean, Barberoussen, Ahmed Zabane eta Abdelkader Ferradj exekutatu osteko gerrillen erasoak, Casbahko rue de Thèbes-eko leherketa, 1956ko abuztuaren, Milk Bar Cafétéria-ko bonbak eta 1956ko iraileko saiakera Air Francen terminalean. Zohra Drif, Samia Lakhdari eta Djamilia Bouhired *fidayate*-ek beren gain hartu zituzten hiru bonba-eraso horiek.

jarraitu zuen irudi hori indartzeko. Gatazka populistaren alderdi gisa mozorrotuta, FLNak gertakarien bere bertsioaren berri eman zuen *El Moudjahid* egunkari nazionalistan. FLNek aldarrikaturikoari erreparatuz gero, Iraultzak Aljeriako biztanleak aldatuko eta «bat» bihurtuko zituen, Frantz Fanon-ek ere adierazi zuen bezala. Haren arabera, beharrezkoa zen zapaldutako biztanle guztiak elkartu eta kolonialismoaren kateak haustea, aljeriarrek egin zuten bezala (Fanon, 1959).

Negoziaketa-urte luzeen eta Aljerian zein Frantzian jazotako hainbat gertakari dramatikoren ostean – 1958an Aljerian gertatutako estatu-kolpe militar bat, Parisen 1961ean kaleetara modu baketsuan atera ziren manifestari aljeriarren masakrea, eta *pied noir* Armada Organizazio Sekretuaren (OAS) miliziaren jarduera terroristak tarteko –, Evian-ko hitzarmena 1962ko maiatzaren 19an sinatu zuten, independentzia-gerra luze eta latz bati behin betiko amaiera jartzeko asmoz. 1962ko uztailaren 1eko referendum baten bitartez, hautesleek Aljeriaren subiranotasuna berretsi zuten eta, 1962ko uztailaren 3an, Frantziak herrialdearen autonomia onartu zuen. Egun berean, GPRA Aljeriara iritsi zen Ben Youssef Ben Khedda buru berriarekin batera. Hark Ferhat Abbas ordezkatu berri zuen eta hiriburuko kaleetako babes eta festa-giroa bizi ahal izan zuen.

Europako kolono ugari zegoenez gero, GPRAak honakoa esan zuen: «the safety of those French people and of their possessions must be respected; their participation in the nation's political life must be ensured on every level» (Stora, 2001: 125). Hala eta guztiz ere, kolono frantziar gehienek herrialdea abandonatu zuten eta Frantziara joan ziren Aljeriaren independentziaren ostean. Haietako askok – Aljerian belaunaldiz belaunaldi bizi baitziren – lehendabiziko aldiz zapaldu zuten Frantzia.

1962ko udan, FLN eta ALNeko talde ezberdinen artean boterea eskuratzeko gatazkak aurrera jarraitu zuen. ALNren akzio oldarkorrak zirela-eta, mugimendu nazionalistako buruek *coup d'état* militartzat zutenari aurre egiteko indarrak batu zituzten; baina GPRA desegin zuten. Horrek, ordea, ez zuen borroken berehalako amaiera eragin, eta oposizio-mugimenduek bereari eutsi zioten Kabylia eta Algiersen. Abuztuaren 29an, Yacef Saadi-ren komandoen eta gerrillako borrokalarien arteko istilu odoltsua gertatu zenean, Aljeriako biztanleak kalera irten ziren «Zazpi urte nahikoa da!» aldarrikatzeko. Abuztuaren 30ean, ALNen bulego politikoak bulegoko tropei baimena eman zien Algiersera jaisteko; bertako borroka latzen ondorioz mila lagunetik gora hil ziren. Horren ostean, exekuzioak eta «garbiketak» gertatu ziren, milaka *harki* hil zituzten eta Oranie eskualdean bizi ziren Europako kolonoen artean mila lagunetik gora desagertu ziren². Irailean hitzarmen bat sinatu zuten azkenean. Haren arabera, Algiers eremu desmilitarizatu izatera eta

OHARRAK

2 | *Harkis* Frantziaren aldeko Aljeriako musulmanak ziren, eta Iraultzan zehar Frantziaren alde borrokatu zuten. «Harkis» hitza «harka» arabiarreko hitzetik dator eta «mugimendu» esan nahi du.

bulego politikoaren eragin-esparruan egotera igaro zen. Hitzarmenari kasu egin gabe, Boudedienne koronelak armadari hiriburura sartzeko eta hura okupatzeko agindu zion. Horren ostean, Ahmed Ben Bella gobernuburu izendatu zuten. Abdelkader Djeghloul soziologoak dioen bezala: «This Algeria hardly resembles the one the first combatants of November 1954 dreamed of, who, for the most part, are absent from the country's leadership» (Djeghloul, 1990: 777; autorearen itzulpena).

Nire txostenaren hasieran adierazi dudana bezala, jakin nahiko nuke norberari edo norberaren bizitzari buruz idaztea ez ote den – kasu honetan – amarru moduko bat, historia bortitzeko subjektuaren eta elkarrizketa-agentearen arteko elkarreragina eskaintzen diguten anbiguotasunezko aukerak proposatzen dituen, alderdi pertsonalaren eta politikoaren arteko interakzio-modu berriak esanguratsuki ikertzen dituen. Zentzu horretan, lagungarria da gerrako gertakari nagusien berri izatea. Aljeriako gerrako nahasmen politikoa eta indarkeriak gora egin ahala gertatu zen muturreko polarizazioa nabarmendu nahi nituzke batik bat; eta baita askapen gatazkako talde ezberdinen arteko eta FLNren baitako borrokak ere, Aljeriako erregimenak historia ofizialean ezabatu eta gezurtatu zituenak (hori poliki-poliki argituz doan arren). Lagungarria da ezaugarriok kontuan hartzea nire txostenak aztergai duen eleberriko ondorengo ataletako kritika hobeto ulertzeko.

2. Le Cow-boy

Le Cow-boy-ko lehendabiziko orrialdeetan, Lachmetek Lallia – klase ertaineko neska aljeriar musulmana – eta Renéren – kolono frantziarren semea – arteko lehen topaketa deskribatzen du. Urteroko festan, eskolako umeak udaletxeko jolas baterako moxorrotzen dira. Lallia, gelako neskarik txikiena, bitxilore bat da. Ikuskizuna hasi aurretik ispilu batean bere moxorroa miresten ari dela, ispiluaren islan buru ilehori bat dagoela ohartzen da. Begira duen pertsona aurrez aurre izateko itzultzen denerako, zutabe baten atzean ezkututzen den kapela baten ertza ikusten du. Mutil batek irribarre egiten dio: «Je jette un coup d'oeil dans le miroir pour vérifier ma tenue, quelque chose est peut-être de travers» [Nire jantzia aztertu nahi nuen ispiluan, zerbait gaizki egon liteke] (Lachmet, 1987: 30). Cowboy kapela bat du buruan, zezen baten adarren itxura duen plaka batekin, eta jostailuzko pistola bat gerrikoan. Lapurrak harrapatzen ari ote den galdetzen dio Lalliak: «Non, je suis un cowboy du Far West» [Ez, Far Westeko cowboya naiz ni] (*ibid*). Amerikako herri-kulturan oinarrituta, cowboya kolonizatzaileen sinbolo erromantiko ezaguna da. AEBko testuinguruan, cowboya eta Far Westa XIX. mendearen hasierako mendebalderanzko hedapenaren inguruan

eraikitako mitologia konplexu baten adierazgarriak dira. John Cawelty herri-kulturako adituaren arabera, hura mendebalde urrunean oinarritutako helduentzako literatura modernoaren garaia izan zen eta horren adibide ditugu Owen Wister, Emerson Hough, Harold Bell Wright eta Zane Grey bezalakoen istorioak. Wild West Show eta the Rough Riders-en gailurra izan zen, Theodore Roosevelt-ek cowboyaren eta mendebalde urrunaren mitoa helburu politikoetarako erabili zuenean. AEBko historia Frederick Jackson Turner-en mugako tesien eta mendebalde urrunean oinarritutako lehen filmen lekuko izan zen. «The Significance of the Frontier in American History» (mugaren garrantzia AEBko historian) izendaturiko tesian, Turnerrek dio urbanizazioaren gorakadak cowboy-mitologia horiek eragin zituela. Geroz eta pisu handiagoa izan zuten AEBko kulturaren irudimenean, lehenaldiaren eta orainaldiaren arteko lotura garrantzitsua baitziren. Western saila, zentzu horretan, balore kontserbadoreei eustea helburu duen genero nostalgikoa besterik ez da funtsean, horiek gainbehera egin baitute industrializazioaren eta hiriaren gorakadaren ondorioz (Cawelty, 2004: 84-85). Lachmetek AEBko cowboya eta haren esangura ikonografikoa bere eleberriko argumentuan txertatzeko hartu zuen erabakia *métissage* adibide paregabea eta kulturaren eta literaturaren elkarreragin modukoa da. Cowboya eta Far Westa eraikitzea – AEBko herri-kulturaren testuinguru ezagunetik kanpo – bere egin ostean, Lachmet ekimen kolonialisten zentzugabekeriak deskribatzeko moldatzen da eta aurreikusitako gainbehera aipatzen du, cowboya erabateko figura nostalgikoa dela kontuan hartuta, beti ere.

Bat-batean hirugarren pertsonara igarotzen dela, narratzaileak urtebete igarotzen uzten du eta Renéekin elkartzen den hurrengo aldia deskribatzen du. Bere familia auzo berri batera bizitzera joan eta berehala, Lallia ondoko atean haur batzuk bizi direla ohartzen da eta Yves deituriko mutilaren lagun egiten da. Yvesek berarekin eta René bere gelakidearekin jolas batera jostatzeko konbentzitzen du. Jolasaren izena «zelatan nago» da; Lalliak eta Yvesek zerbait aukeratu eta Renékin zer den asmatu behar du. Bitxilore bat aukeratu dute. «Pourquoi tu as choisi la pâquerette? Tu ne pouvais pas trouver quelque chose de mieux? dit René» [Zergatik aukeratu duzue bitxilore bat? Ezin al zenuten hobeagorik topatu? Esan zuen Renékin] (Lachmet, 1987: 37). Lalliak zera azaltzen du: «L'année dernière, à la fête de l'école à la mairie, j'ai joué une pâquerette. C'est pour ça» [Iaz, udaletxean antolatutako eskolako festan, bitxilore bat nintzen. Horra hor zergatik] (ibid). Renékin berehala ezagutzen du: «Oui, je me souviens. C'était toi, la pâquerette? Eh bien, tu n'as pas change» [Bai, gogoan dut. Zu al zinen hori, bitxilorea? Ez zara batere aldatu] (ibid). Biak azkar lagun egiten dira: «Lallia aime beaucoup jouer avec le cow-boy, elle le retrouve tous les jours, ils passent des heures ensemble. Quand ils se fâchent, c'est Yves qui arrange les choses» [Lalliari izugarri gustatzen zaio Cowboyarekin jolastea, egunero

elkar ikusten dute, orduak eta orduak igarotzen dituzte elkarrekin. Elkarrekin haserretzen direnean, Yvesek gauzak konpontzen ditu] (*ibid*). Baina hiru haurren arteko adiskidetasuna Yves Lalliarekin maitemintzen denean eta Renéek neskekin gehiago jolastu nahi ez duela erabakitzen duenean amaitzen da. Orduan, Aljeria uzten du bere gurasoekin batera udako oporrak igarotzeko. Lalliak ezkutuko eskutitzak idazten dizkio Renéri:

Je suis triste parce que je ne te vois pas, tu es encore reparti. Yves m'embête toujours quand tu n'es pas là. Il m'a même dit que tu as une fiancée là-bas dans tes voyages. Moi, c'est toi que je veux embrasser. – La pâquerette.

Triste nago ezin zaitudalako ikusi, joan zara dagoneko. Yvesek uneoro gogaitarazten nau zu hemen ez zaudenean. Zure bidaietan neska-lagun bat duzula esaten dit. Zu zara musukatu nahi dudana bakarra. – Bitxilorea. (1987: 40)

Pâquerette,
J'ai été content de ta lettre. Yves ne t'embêtera plus, je lui ai donné une bonne correction. Je n'ai pas de fiancée dans mes voyages, d'abord je ne m'intéresse pas aux filles. – Le Cow-boy

Bitxilore hori,
Zure eskutitzak poztu nau. Yvesek ez zaitu luzarago gogaitaraziko, lezio ederra irakatsi diot-eta. Ez dut neska-lagunik bidaiatzen dudanean, eta, nolahi ere, neskek ez naute interesatzen. – Cowboya. (Lachmet, 1987: 41)

Lalliaren eta haren gurasoen arteko harremanak okerrera egin ahala, Cowboyaren eta Lalliaren arteko estimua areagotuz doa eta horrek kontrapuntu bat eskaintzen digu.

Bosgarren kapituluan, narratzaileak lehen pertsonara jauzi egiten du berriro ere, amaitu dira udako oporrak eta Cowboya itzuli da. Egun batean, hura Lalliaren zain dago eskolaren ostean, opari bat eman nahi diolako. Rida bere lagunarekin batera, Lallia Yves eta Renéren atzetik doa eta muino baten gainean dauden tenis-zelaietara abiatzen dira. Rida eta Yves bikote gazte batek tenisera nola jokatzen duen ikusten ari diren bitartean, Renéek bere oparia ematen dio Lalliari: «René ouvre son cartable et me tend un paquet enveloppé et fermé par une étiquette de cahier sur laquelle il a écrit "Pâquerette"» [Renéek bere eskola-zorroa irekitzen du eta paperez inguratuta dagoen eta etiketa bat duen pakete bat ematen dit. Etiketari zera idatzi du: «Bitxilorea»] (1987: 62). Paketea irekitzen duenean, neskak kaxa biribil bat topatzen du, hortzen artean bitxilore bat duen cowboy baten marrazkia margotuta duena; kaxaren barruan kotoizko bi bihotz gorri daude. Bihotz batean «zu» ageri da eta, bestean, berriz, «ni». Kaxaren hondoan tolestaturako paper zati bat dago. Papera irekitzen duenean, bitxilore baten marrazki

txiki bat topatzen du Lalliak: «Je ne sais pas quoi dire, mon coeur est si heureux. Lui, on dirait qu'il a fait ça comme ça, pour jouer. Il regrette peut-être, il n'a pas l'air content. Je cours rejoindre Rida, laissant mon trésor là, ouvert, sous l'arbre» [Ez dakit zer esan, nire bihotza zorientasunez gainezka dago. Besteari dagokionez, jolas modura egin zuela pentsatuko duzu. Beharbada damu da, ez dirudi oso zorientatu. Korrika egin nuen Rida zegoen aldera, eta altxorra han utzi nuen, zabalik, zuhaitzaren azpian] (1987: 63). René ez dago oso pozik eta Yvesekin borrokatzera doa. Lalliak Rida lagunari opariarena kontatzen dio, zer egin beharko lukeen galdetzeaz batera. Ridak Cowboyari musu bat eman behar diola erantzuten dio. Tarte batez bere burua konbentzitu ostean, Renéekin elkartzeko da berriro haritzaren gerizpean:

Je reste adossée à l'arbre sans oser le moindre mouvement. René me regarde et s'approche de moi. Puis il entoure le tronc de ses bras, je suis prisonnière. Son visage est si près que je retiens mon souffle. Lui respire encore très fort, à cause de la bataille. Il me serre contre le chêne et m'embrasse.

Zuhaitzaren aurka nago, zirkinik ere egitera ausartu gabe. René begira dut eta nigana hurbiltzen da. Ondoren, zuhaitza besarkatzen du bi besoez, preso nago. Bere aurpegia hain dago gertu, arnasa hartzeari ere uzten baitiot. Arnasestuka dago oraindik, borrokaren ondorioz. Haritzaren aurka estutzen nau eta musu ematen dit (1987: 64-65).

Musu debekatua eleberriko gertakari erabakigarria da, eta haren ostean narratzaileak senideekiko duen harremana desagertuz joango da. Haiek engainatzen hasten da, Renéekin, Yvesekin eta merkatu-plazako gainerako haurrekin denbora gehiago igarotzen: «Demain, je pars avec le cow-boy à la ferme de ses parents. J'ai dit aux miens que j'allais en pique-nique avec l'école et Rida m'a aidée à mentir» [Bihar Cowboyarekin joango naiz bere gurasoen etxaldera. Nire gurasoei eskolako piknik batera noala esan diet eta Ridak haiei gezurra esaten lagundu dit] (1987: 65).

René XX. mendeko herri-kulturako cowboya dela esan dugu, Lachmetek Western saila – mugikortasun, lehiakortasun eta indibidualismo latzaren ondorio guztiekin – bere testuan eta Aljeria koloniarren testuinguruan txertatu zituelako. Mugako gizonezko protagonista heroikoaren borrokak narrazioaren erdigunean kokatuz, Westernak gizonezko balioak dramatizatzen eta sendotzen ditu. Cowboyak gizonezko lehia indibiduala, oldarkortasuna eta komunitatearengandik eta familiarengandik banatzeko balio amerikarrak irudikatzen ditu; cowboy-westerneko emakumeak, berriz, familian, etxean eta komunitatean oinarritutako lehenaldi mitikoari erreparatzen dio (Cawelti, 2004: 87). Aljeria koloniarreko testuinguruan, gerraren gorenean, mitologia amerikar hori desorekatuta dago Wild Westeko rola dituzten bi haurren – cowboya eta bere bitxilorea – arteko maitasun kontzientearen ondorioz.

Lachmetek inplizituki eskatzen digu egiazkotasun nozio ezberdinak dituen erresistentzia-gune posible batetik testuan murgiltzeko. Horregatik, aproposa da ondorengo lerroetan intertestualitatearen inguruko eztabaidari buruz – *métissage*aren atal integrala, dagoeneko aipatu dudana bezala – jardutea.

3. Testuartekotasuna eta dialogismoa: erresistentzia teorizatzen/*métissage* teorizatzen

Beste egile batzuei idazteko praktikaren bitartez ezberdintzen dela, nire iritziz intertestualitateak «a kind of language which, because of its embodiment of otherness, is against, beyond and resistant to (mono) logic. Such language is socially disruptive, revolutionary even» (Allen, 2000: 45). Azken batean, prozesu dialogikoak testuak, erreferentzia kulturalak eta hizkuntzak barne hartzen ditu eta jatorrizko lana txikitzeaz arduratzen da; horrela, egiazkotasunezko edo purutasuneko usteak bertan behera uztea eragiten du. Intertestualitatearen praktika mendeetan zehar kultura askotan gertatu dela pentsa genezakeen arren, hitza bera Julia Kristeva Bulgariako teorialariak asmatu zuen eta audientzia frantziarrari azaldu zion *Séméiôtickè: recherches pour une sémanalyse* (1969) – ingelesera itzulita *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art* (1980) – lanean. Teoria Mikhail Bakhtin errusiarraren lanean oinarrituta zegoen, Bakhtin XX. mendearen hasierako formalista errusiarrek defendatu zuten testuko nozioei ikuspuntu berritzaile batetik erreparatzean interesatuta baitzegoen. Idazle horien kritiko bezala, testuaren eta irakurlearen arteko elkarriketarako gunea ahalbidetzen duen egitura sozial gisa ulertzen zuen testua. Hortaz, esangura testuala alda daitekeela baina gure gizartea, literatura eta hizkuntza ulertu nahi baditugu testuingurua funtsezkoa dela adierazi zuen (ikus Bakhtin eta Medvedev, 1985).

Testua elkarreragin sozialaren forma dela azpimarratzen duen Bakhtinen teorian oinarrituta, Kristevak *Séméiôtickè*-an dio idazlea, gauza ororen gainetik, beste testu batzuen irakurlea dela eta, hortaz, idazteak etengabe beste testu batzuen aztarnak pilatzen dituela produktu kultural berrian. Horren ondorioz, testu guztiak zitazio hutsak direla dirydi (1969: 146). Thaïs Morgan-en arabera:

Kristeva's most valuable contribution to the debate on intertextuality is the idea that an intertextual citation is never innocent or direct, but always transformed, distorted, displaced, condensed, or edited in some way in order to suit the speaking subject's value system (Morgan, 1989: 260).

Harrezkeroztik, Bakhtin eta Kristevaren intertestualitate-nozioetan oinarritu diren teorialari europarren artean ditugu, batik bat, Roland Barthes eta Gérard Genette. Kristevaren kasuan bezala, Barthesek

esangura egonkorreko (eta, hortaz, estrukturalismoaren oinarriak) nozioei pisua kendu nahi izan zien. «Theory of the Text» saiakeran esanahi konbentzionalak aztertuz, haien mugak azpimarratzen ditu eta *signifiante* edo etengabeko elkarreragin semantikoan oinarritutako praktika testual berria finkatzen du. Gerturapen berri hori bere buruarekiko bihurkorra eta «critical of any metalanguage» da erabat. (Barthes, 1981: 35). Bere ustez, gainera, ezinbestekoa da idazlearen eta kritikaren, egilearen eta irakurlearen jardura. Egilearen, testuaren eta irakurlearen arteko produktibitateak ekimen testualaren berezko izaera soziala islatzen du, haren dialogismoa. Genettek palimpsesto greziarraren – estratu testuala sortzeko idatzitako, ezabatutako eta berriro idatzitako eskuizkribu orri, pergamino edo liburua – kontzeptua txertatu zuen. Idazteko metodo zahar horretan oinarrituta, prozesu testual garaikidea antzeko birmoldatze-prozesua dela dio, eta, haren arabera, testu berri bakoitza bata bestearen gainean idatzi ohi dela, azalaren azpian aurrekoaren aztarnak agerian utziz (Genette, 1982: 451). Horrela, palimpsestoa polifonikoa ere bada, Bakhtin-ek aplikatzen duen zentzuan, egile berriaren ahotsaz gain beste asko ere baititu.

Intertestualitateari buruz jardun zuen beste teorialari bat Abdelkébir Khatibi idazle eta literatur kritikari marokoarra da. Homi Bhabha bere garaikidea bezala, Khatibi intertestuaren zehaztasun kulturean interesatuta dago, haren arabera oso garrantzi eskasa eman baitzaio gaur egun arte (ikus Dobie, 2003). Jacques Derrida-ren *difference* filosofiaren eragina duela, Kathibiren ustez testua eragin kultural eta linguistiko zehatzen arteko topagunea da eta biak elkartzen diren unean bata bestearekin nahastu eta eraldatu egiten dira. Eraldaketa-topagune horrek *pensée-autre* edo «beste nolabait» pentsatzeko aukera eragiten du, non bitar estatikoak suntsitu eta elkarrizketa posible den. *Maghreb pluriel*-en (1983) *pensée-autre* kontzeptua aniztasun kulturala duten lekuetan – Maghreben, esate baterako – agertzen den pentsamolde plural modua dela adierazten du. Khatibiren ustez, aniztasun hori bizitasun iturria da eta, hortaz, hura ukatzea suntsigarria da gizartearentzat. Kathibiren arabera, *pensée-autre*-aren beste elementu integral bat haren izaera marjinala da, norberak eta besteak elkarreragina duten eta batak bestea eraldatzen duen gune mugatu gisa. Hori dela eta, intertestualitatea amaitu gabe eta bihurtze-prozesuan dago uneoro. Pentsamolde ireki eta finkatugabearen bertuteak goratuz, Khatibik bitar sozial eta testual estatikoen nozioak kritikatzeko – Bakhtin eta Kristevak formalismoa eta estrukturalismoa kritikatzeko egin zuten bezala –, *pensée-autre*-aren amaitugabe-izatearen ezaugarriak aniztasuna ahalbidetzen duen neurrian, nortasuna ez baitago iraganeko ideia mitikoetan oinarrituta: «If we accept the possibility of an identity that is no longer fixed to the past, we may achieve a more just conceptualization of identity that is in the process of becoming; that is to say that identity is a heritage traces, words, traditions, transforming over time which

is given to us to live out, with one another» (Khatibi, 1990: 149; nire itzulpena). Norbere barnean gainerakoak onartzeko saiakera bultzatuz, Khatibik dio nortasun ideiarenganako gerturapen errealago bat izan beharko genukeela. Onarpen horren arabera, beharrezkoa izango litzateke gure berezko heterogeneotasuna ulertzea, eta gure burua eta besteak, edota Ekialdea eta Mendebaldea konparazioa saihestea. Kulturen eta hizkuntzen arteko tartean, testu sozialaren bitartez egile magrebtarrak esanahia desorekatu eta ideia unitarioak uneoro suntsitzearen beharra azpimarratzen du.

Testuartekotasunari buruz goraxeago aipatutako eztabaidetan oinarrituta eta Edouard Glissantek (1981; 1989) nortasun eta testu hibridoiei buruz egiten dituen ekarpenak kontuan hartuta, Françoise Lionnetek dio *métissage* goitik behera artikulatutako sistema teoriko batean txertatu ezin den praktika feminista dela. Haren arabera, *métissage bricolage* modua da, Claude Lévi-Straussek sortu zuen zentzuan. Hala eta guztiz ere, ulertzeko modu hori gainditzen du, «biology and history, anthropology and philosophy, linguistics and literature» bezalako arlo ezberdinak barne hartzen baititu (Lionnet, 1989: 8). Lionneten arabera, *métissage* testu-multzo baten izaera interreferentziala azpimarratzea ahalbidetzen digun irakurketa-praktika da, eta hori ezinbestekoa da kultura postkolonialak ulertu ahal izateko. Teresa de Lauretis aipatzen du, haren arabera nortasuna estrategia baita eta *métissage* «the fertile ground of our heterogeneous and heteronomous identities as postcolonial subjects» (Lauretis, 1986: 9). Nortasun unitario eta naturalizatu baten bilaketa separatistaren aldeko potentzial erreakzionarioa dagoen arren, elkartasunaren politika feministak arrisku horretatik salba gaitzake. Hori azaltzeko, «elkartasuna» anbiguitasun politiko intrintsekoak dituen erresistentzia modu zehatza dela dio Lionnetek:

Anbiguitasun horiei esker, genero-subjektuek beren lekua negoziatzen dezakete munduko kultura nagusien artean. Azken horien baitan, «aniztasunaren manifestazio isilpeko eta anitzak» Edouard Glissant-ek izendatzen dituen bezala, ezin dira aurreikusi, ezin dira egokitu, eta ezta neutralizatu ere (Lionnet, 1989: 462-463).

Horrenbestez, elkartasun-politikak *métissage* onartzea dakar, askapen-gatazken alde borrokatzeko arraza-oinarri gisa (Lionnet, 1989: 8-9). Lionneten hitzetan, etengabeko elkarreragin orekatua dagoenean, bi aldeetako harremanek kulturaren osifikazioa saihesteko eta aldaketa eta truke sistematikoak sustatzeko balio dute. Haren iritziz, hizkuntzak horrelako mutazioei erantzuten dienean, jatorri ez “puru” edo unitariorik gabeko sorkuntzazko desegonkortasun modua sendotzen du.

4. Romeo eta Julieta: intertestua

Kanpoan denbora luzez egon ostean, Renék maitasunezko eskutitz bat idazten dio Lalliari, eta Frantziatik Aljeriara itzultzeko itxaropena duela esaten dio. Lalliak Cowboy ahaztu du ia-ia, neskak eskolan hainbeste arazo izan aurretik desagertu zena. Egun batean, eskolaren ostean horma baxu baten kontra dagoela, Lalliak gora begiratu eta René ikusten du bizikletaren gainean:

Il me fait un grand signe de la main et continue son chemin. Il n'est même pas venu me voir, je me demande pourquoi il m'a écrit une lettre alors. Il passe en faisant un signe, comme s'il n'était jamais parti, comme s'il m'avait vue la veille. C'est un menteur, lui aussi, il me déteste et moi aussi

[Eskuz agurtu eta bere bideari jarraitzen dio. Ez da ni ikustera etorri, ez dakit zer dela eta idatzi zidan eskutitz hura. Nire aldamenetik igarotzean eskuz agurtzen nau, inoiz inora joan izan ez balitz bezala, aurreko egunean ikusi izan banindu bezala. Gezurtia da bera ere, berak gorroto nau eta nik ere gorroto dut.] (Lachmet, 1987: 116).

Bat-batean, Renék bizikletarekin albora egin eta Lallia dagoen lekura itzultzen da: «René saute et laisse son vélo tomber. Les roues continuent à tourner toutes seules. Il ouvre les bras et me prend contre lui. On reste longtemps comme ça à écouter nos coeurs et à sentir nos corps chauds» [Renék jauzi egiten du eta bizikleta erortzen uzten du. Gurpilek beren kasa bira egiten jarraitzen dute. Besoak zabaldu eta haren aurka estutzen nau. Horrela geratzen gara tarte luze batez, gure bihotzen taupadak entzuten eta gure gorputz beroak sentitzen] (*ibid*). Bi haurrak ur-dorrera doaz elkarrekin. Lallia eskulekuan dago. Hiria zeharkatzen ari direla, Lalliak tropa frantziarren legio berriak ikusten ditu. Renék esaten dio tropak *fellagha*-ren (1987: 117) aurka borrokatzera etorri direla. Jakin-minez beteta, Lalliak *fellagha* nor diren galdetzen dio. Renéren arabera, *fellagha* «des bandits qui pillent dans les campagnes, et même dans les maisons en ville, maintenant» [landetan, eta orain baita hiriko etxeetan ere, lapurretan aritzen diren gaizkileak] (*ibid*) dira. Hori berria da Lalliarentzat. Gauean, aitari eskatzen dio, inuzenteki, *fellagha* nor diren azaltzeko. Aitak arabiarrek direla, baina gaizkildeak ez direla esaten dio. Lalliak oraindik ez du ulertzen zergatik duten *fellagha* izena. Bere aitak argitzen dio: «Ce sont les Français qui les appellent ainsi, parce qu'ils sont contre eux. Ils veulent la liberté» [Frantziarrek izendatzen dituzte horrela, haien aurka daudelako. Askatasuna nahi dute.] (1987: 118). Lalliak bere aitari galderak egiten jarraitzen du: «Mais, c'est un mot arabe, fellagha? Ça veut dire ceux qui assomment?» [Baina ez al da hitz arabiarra, *fellagha*? Oztopatzen duena esan nahi al du?] (*ibid*). Erantzun gisa, aitak galdera gehiago egitea debekatzen dio eta eskolan ez dagoenean etxean geratzeko agintzen dio (*ibid*). Aitaren haserreak harritzen du: «Je crois quelque chose de grave se passe. Mais quoi?» [Zerbait larria gertatu dela uste dut. Baina

zer?]] (*ibid*). Egun batean, eskolaren ostean, Rachidek, Renéren eta Yvesen gelako mutil batek, etxeraino laguntzen du. Beste mutilek jipoitu nahi dutela esaten dio, mutil frantziarrekin denbora gehiegi igarotzen duelako:

Tu ne sors qu'avec les Français, ils disent que tu es amoureuse de René, le fils du juge. Son père ne nous aime pas, et il a même condamné à la prison le père d'un copain. Nous, on s'est vengé sur René, on l'a battu à la sortie de l'école. Il était avec sa bande, lui aussi. On les a massacrés, c'est nous qui avons gagné

[Mutil frantziarrekin irtetzen zara, Renérekin, epailearen semearekin, maiteminduta zaudela diote. Bere aitak ez gaitu atsegin, eta lagun baten aita kartzelara bidali zuen. Renérekin mendekua hartu genuen, eskolako atean kanpoan jipoitu genuen. Bere lagun-taldearekin zegoen. Izugarrizko jipoia eman genien, eta guk irabazi genuen.] (1987: 138).

Rachidek Lalliarei galdetzen dio noren alde dagoen: «Si tu es avec nous, tu es avec nous» [Gurekin ez bazaude, gure aurka zaude] (*ibid*). Lalliak haiekin dagoela zin egiten du.

Renérengandik urrun mantentzeko agindu eta mehatxatu dutela, Lalliak etengabe amets egiten du Cowboyarekin; haren eskutizak irakurtzen ditu eta debekatutako maitasunaren fantasia eraikitzen du. Hortaz, Romeo eta Julietaren intertestuak Wild Westari erreferentzia egiten dio, hura haien arteko amodioaren testuingurua izango balitz bezala. Kasu honetan, Wild Westa Aljeriako gerra krudela da, haur baten ikuspuntutik aztertutakoa. Soldadu frantziarrak “cowboyak” dira eta *fellagha* indioak. Eleberriko pasarte batek interpretazio hori indartzen du, Lallia Rachidekin elkartzen denean, hain zuzen ere, berau hildako gelakide baten ama bisitatzerara doala:

Ils avaient joué aux militaires et aux fellagha. Comme il était arabe, c'est lui qui avait joué le fellagha. On dit qu'ils ont fait exprès de le noyer. Quand on l'a retiré de l'eau il portait la trace des pierres que les autres lui avaient jetées avant de se sauver

[Soldadu eta *fellagha*-ra jolasten ari ziren. Mutila arabiarra zenez gero, *fellagha*-ren alde zegoen. Jendeak dio nahita ito zutela. Uretatik atera zutenean, haren gorpuak ihes egin aurretik besteek bota zizkioten harrien aztarnak zituen] (1987: 160).

Haurrak elkar hiltzen ari dira haiek asmatutako eta ondorio lazgarriak dituen Wild Westan cowboy eta indioetara jostatzen diren bitartean. Debekatutako maitasunaren argumentuak – haurren arteko maitasun desegokia izan arren – kontuan hartu beharreko beste atzerriko intertestu bat eskaintzen digu. Shakespeareren tragedia ezagun bat hartu eta hura berreraikiz, Lachmetek haren esanahia aldatzen du; pertsonaia nagusiak ezabatuz eta garrantzia eskasagoko beste batzuk edertuz edota jatorrizko testuan inondik inora ere agertzen ez diren pertsonaiak gehituz. Esate baterako, argi dago Lallia gure Julieta dela eta René, berriz, Romeo. Hala eta guztiz ere, gatazkako Capilet eta Montegue familiak zentzu zabalagoan azertu beharko

genituzke, Aljeriako Iraultzako gerra-taldeak izan litezke-eta. Pertsonaia ezagunak kentzeak beste batzuk txertatzeko aukera eskaintzen du; prozesu bikoitz horretan kokatu beharko genuke egilearen kritika intertestuala.

Lalliak beste behin ikusten du Cowboya, eleberriaren amaiera aldera, harakina merkatu-plazan asasinatuta topatzen duen egunean. Goizean goiz esne bila joateko etxetik irteten denean, orduz nahastu dela ohartzen da. Denda guztiak itxita daude oraindik. Etxera itzultzekotan dagoenean, gorpu bat ikusten du eliza-plazaren erdian:

L'homme étendu était mort, le crâne ouvert juste au-dessus du front. Du sang mêlé à une substance blanche que je me refuse à nommer. Le corps qui gisait était celui du boucher que je connaissais bien [Gizona hilda zegoen, burezurra irekita zuen kopetaren gainetik. Odola izendatu nahi ez dudana substantzia zuri batekin nahastuta ageri zen. Gorpu ondo ezagutzen nuen harakinarena zen] (1987: 163).

Zur eta lur dagoela, Lalliak gorpuari erreparatzen dio. Hiritarrak esnatu eta gorpuaren inguruan pilatzen diren bitartean, Lalliak bakarrik dagoela eta ikusezina dela uste du: «J'avais l'impression d'être au fond d'un puits. Personne ne s'était rendu compte de ma présence. J'étais transformée en statue invisible, une heure, peut-être plus» [Putzu baten sakonenean egongo banintz bezala sentitzen naiz. Ez nau inork ikusten. Estatua ikusezin bihurtu naiz, ordu batez, beharbada denbora gehiagoz] (*ibid*). Bat-batean, norbaitek besotik heltzen dio. Cowboya da: «Il m'attira loin de la foule et me demanda pourquoi je ne répondais pas à ses signes. Je ne répondais pas non plus aux questions qu'il me posait. Je pensais à ce spectacle» [Jendetzaren artetik irten eta bere keinuei zergatik erantzun ez nien galdetu zidan. Ez diot erantzuten. Ikuskizun honi buruz hausnartzen ari naiz] (*ibid*). Agertu bezain laster desagertzen da, kalean behera korrika, Rachid eta beste mutil bat gertutik segika dituela.

Etxera itzultzen denean, Lallia ohera doa. Sukarra eta amesgaiztoak ditu. Arratsalde batean, sukartuta, Cowboyaren etxaldera doa. Bere familiak alde egin du eta arrosa guztiak hilda daude: «René n'est plus là. Il ne sera plus jamais là» [Renék alde egin du. Ez da sekula itzuliko] (1987: 164). Oro har elkartu ohi ziren lantegi abandonatu zaharrera doa. Mutilaren izena oihukatzen du, bere indar guztiaz, baina eraikin hutsak bere ahotsaren oihartzuna besterik ez dio itzultzen. Etxera itzultzen da trenbidearen erditik, oinez, horrela istripu bat izango duelakoan. Etxean berriro, mangerarekin ihintzatu eta terrazan erortzen uzten du bere burua: «J'ai une envie folle de crier. Je ne veux pas penser au cowboy, c'est un ennemi, c'est le fils des autres» [Negar egiteko nahi basatia dut. Ez dut uste Cowboya etsaia denik, besteen semea besterik ez da] (1987: 165). Burua galtzen hasten da: «Je suis devenue folle. Je crois que les oiseaux me parlent et je leur réponds. Couchée sur le ventre, le menton dans

les mains, je leur raconte des histoires. Ils traversent le ciel avec des cris aigus et je ne me sens plus toute seule» [Erotuta nago. Txoriek hitz egiten didatela pentsatzen dut eta nik erantzun egiten diet. Sabelaren gainean etzanda nagoela, kokotsa eskuartean, istorioak kontatzen dizkiet. Zerua zeharkatzen dute oihu zorrotzekin eta ez naiz bakarrik sentitzen] (*ibid*). Eskaileretan behera doala, kafearen usaina iristen zaio eta bere gurasoak ikusten ditu patioan eserita, ezti onenean igurtzitako tarta irensten. Beren errutina burgesak aurrera jarraitzen du, etxeko segurtasun arinetik kanpo munduan kaosa eta heriotza nagusi diren bitartean.

Eleberriak tragedia segida baten berri ematen du, bata bestearen atzetik, eta amaiera sukarturantz hurbilduz doa. Lalliak Algierseko Casbahra ihes egiten du *moudjahida* batekin batera bizi eta *moudjahidine* zelula batean jarduteko, horrela ezkontza behartu bat saihesteko asmoz. Kanpoan den bitartean, bere aita ezezaguna zaigun gaixotasun baten ondorioz hiltzen da eta bere amak Lallia etxera itzuli baino lehenago lurperatzen du. Iraultza bukatzen denerako, herriko gizon guztiak hilda daude eta emakumeek mundu berri horretan aurrera jarraitzeko modua topatu beste erremediorik ez dute. Lalliak, ordea, ezin du mugitu, poliki-poliki erotuz doa eta zentro psikiatriko batean sartzen dute.

5. Ondorioa

«Beste» zerbait sortzeko asmoz eleberrian sinboloei eta literaturari egindako erreferentzien *mélange*-ak estrategia testual zehatza iradokitzen digu, Tayeb Salhi's *Season of Migration to the North* (1969) bezalako lan postkolonietan ere topa dezakeguna. Lachmeten lanaren kasuan bezala, "garrantzi eskasagoko" eleberri horrek etengabe erreferentzia egiten die, edukiaren nahiz egituraren ikuspuntutik, Westerneko literatur lanei – *Othello*, *King Lear*, *Heart of Darkness* – eta kontzienteki aztertzen ditu testu horiek barru-barrutik abiatuta. (Makdisi, 1992). Barbara Harlow-ek azaldu duen bezala, «has many of the elements of the Arabic literary technique of *mu'arada*, which literally means opposition or contradiction, and which involves at least two writers, the first of whom writes a poem that the second will undo by writing along the same lines but reversing the meaning» (Harlow, 1985: 75-79). *Season of Migration*, hortaz, «is and is not a novel; it is and is not a *hakawati* oral tale; it is like *Heart of Darkness* as much as it is unlike it; it draws its formal inspirations from Europe as much as it seeks to distort and undermine them; it remains, finally, an unstable synthesis of European and Arabic forms and traditions» (Makdisi, 1992: 814-15). *Le Cow-boy* lan nagusiaren garrantzia murrizteko literatura anitza eta tropo kulturala barne hartzen dituen *métissage* gisa irakur genezake. Eraitza irakurketa

dotorea ahalbidetzen duen pilaketa hibridoa da; horrela, hauskorra eta konponbiderik gabea izaten jarraitzen du. Subertsio testual horiek «bitarte» kultural eta linguistiko gisa azalduz, Lionnetek bere estrategia zehazten du:

We [postcolonial women writers] have to articulate new visions of ourselves, new concepts that allow us to think otherwise, to bypass the ancient symmetries and dichotomies that have governed the ground and the very condition of possibility of thought, of “clarity,” in all of Western philosophy (Lionnet, 1989: 6).

Shakespeareren tragedia eta Amerikako westerna palimpsesto gisa kontuan hartuta, Lachmetek literatura eta kultura oinarriak erromantizismoarekiko eta cowboy matxoarekiko erreferentziekin nahasten ditu; heroi gaztearen presentzia zuzen eta goiztiarrak azken horiek oztopatzen ditu. Lallliarentzat amaiera zoriontsurik ez dagoen arren, eleberriak FLN gobernuak gerraren amaieran aldarrikatutako ospakizun eta batasunaren narratiba sinplea argitzen du neurri batean. Testu biografiko gisa, *Le Cow-boy*-ek gatazka antikolonial larri bateko errealitatearen berri ematen digu, haur baten begien bitartez deskribatua. Christiane Achour-Chaulet-ek dioen bezala, gatazkatik jaiotako erokeriak nolabaiteko argitasuna eskaintzen du; «a madness with a surcharge of lucidity» (1989: 88, autorearen itzulpena).

Bibliografia

- ACHOUR-CHAULET, C. (1989): *Myriam Ben*, Paris: L'Harmattan
- ACHOUR, C. and ALI-BENALI, Z. (1991): *Diwan d'inquiétude et d'espoir: la littérature féminine algérienne de langue française*, Alger: ENAG-éditions
- ALLEN, G. (2000): *Intertextuality*, New York: Routledge
- BAKHTIN, M. and P. MEDVEDEV (1985): *The Formal Method in Literary Scholarship: A Critical Introduction to Sociological Poetics*, Cambridge: Harvard University Press
- BARTHES, R. (1981): «Theory of the Text», in Young, R. (ed.), *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader*, London: Routledge, 31-47
- CAWELTI, J. G. (2004): *Mystery, Violence and Popular Culture: Essays*, Madison: University of Wisconsin Press
- DERRIDA, J. (1967): *L'Écriture et la différence*, Paris: Seuil
- DJEGHLOUL, A. (1990): «Algérie», in *Encyclopaedia Universalis*, Paris, 777
- DOBIE, M. (2003): «Francophone Studies and the Linguistic Diversity of the Maghreb», *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 1-2, vol. XXII, 17-25
- FANON, F. (1959): *L'An V de la Révolution algérienne*, Cahiers libres, Paris: F. Maspero
- GENETTE, G. (1982): *Palimpsestes: la littérature au second degré*, Paris: Éditions du Seuil
- GONTARD, M. (1993): *Le Moi étrange: Littérature marocaine de langue française*, Paris: L'Harmattan
- GLISSANT, E. (1981): *Le Discours antillais*, Paris: Seuil
- GLISSANT, E. (1989): *Caribbean Discourse*, Charlotte: University Press of Virginia
- HARLOW, B. (1985): «Sentimental Orientalism» in *Salih's, T. «Season of Migration to the North»: A Casebook*, ed. by M. Takiyeddine-Amyuni, Beirut: Lebanon, 75-79
- KELLY, D. (2005): *Autobiography and Independence: Selfhood and Creativity in North African Postcolonial Writing in French*, Liverpool: University of Liverpool Press
- KHATIBI, A. (1990): «Le Métissage culturel, Manifeste», *Abdelkébir Khatibi*, Casablanca: Al Asa-Okad, 149
- KRISTEVA, J. (1969): *Séméiotickè: recherches pour une sémanalyse*, Paris: Éditions du Seuil
- LACHMET, D. (1987): *Lallia*, trans. by J. Still, Manchester, NY: Carcanet
- LARONDE, M. (1988): «La "Mouvance beur": emergence médiatique», *The French Review*, 5, vol. LXI, 689
- LAURETIS, T. DE (1986): «Feminist Studies/Critical Studies: Issues, Terms and Contexts», in Lauretis, T. de (ed.), *Feminist Studies/Critical Studies*, Milwaukee: The Regents of the University of Wisconsin System, 1-19
- LIONNET, F. (1989): *Autobiographical Voices: Race, Gender, Self-portraiture*, Ithaca: Cornell University Press
- MAKDISI, S. (1992): «The Empire Renarrated: Season of Migration to the North and the Reinvention of the Present», *Critical Inquiry*, 4, vol. XVIII, 804-20
- MORGAN, T. (1989): «The Space of Intertextuality», in O'Donnell, P. and Con Davis, R. (eds.), *Intertextuality and Contemporary American Fiction*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 239-279
- SALHI, T. (1969): *Season of Migration to the North*, trans. by Johnson-Davis, D., London: Heinemann Education
- STORA, B. (2001): *Algeria, 1830-2000: A short history*, Ithaca: Cornell University Press
- TABTI, M. (2001): *Espace algérien et réalisme romanesque des années 80*, Ph. D. thesis, Alger: Université d'Alger, Faculté des Lettres et des Langues, Département de Français, <<http://www.limag.refer.org/Theses/Tabti/Tabti.htm>>